

SZTUKA ETRUSKA

Według greckiego historyka Herodota Etruskowie przybyli do Italii morzem z Lidii w Azji Mniejszej. Jest bardzo prawdopodobne, że Etruskowie byli spokrewnieni z przedgrecką ludnością na Morzu Egejskim. W Egipcie w XIII i XII wieku p.n.e. za panowania Ramzesa II znano lud Tursza, morskich korsarzy, których współcześnie identyfikuje się z Etruskami. Prawdopodobnie około 1000 roku p.n.e. Etruskowie osiedlili się w Italii. Pierwotne ich siedziby były w południowej części Etrurii nad brzegiem morza. Przybysze pomieszczyli się w Etrurii z ludnością tam zamieszkałą, w znacznej mierze italską, i utworzyli nowy naród, który osiągnął wielkie znaczenie dla całego półwyspu italskiego. Na pochodzenie Etrusków z Azji Mniejszej lub innej części Bliskiego Wschodu wskazują badania genetyczne. Istnieje jednak jeszcze jedna teoria na temat pochodzenia Etrusków, a mianowicie, że byli rdzennymi mieszkańcami Italii zamieszkującymi środkową część tego terenu przed napływem Indoeuropejczyków. Chętnie budowali polis, czyli miasta-państwa. Najważniejsze z nich to Caere, Veii, Tarquinii, Vulci, Volterrae. To przekonanie prezentuje Dionizos z Halikarnasu.

Kultura i cywilizacja Etrusków wywarła przypuszczalnie wielki wpływ na Rzymian, istnieje nawet pogląd, że cywilizacja rzymska jest w istocie kontynuacją cywilizacji etruskiej pod inną nazwą i z innym językiem. Rzymianie mogli zapożyczyć od Etrusków wiele mitów (Eneasz), rytuałów religijnych (np. z całą pewnością etruskie pochodzenie ma sztuka wróżenia z wnętrzości zwierząt ofiarnych), ubiór, urządzenia państwowe, odznaki itp.

Religia Etrusków była posępna. Składali niekiedy ofiary z ludzi, nadzwyczaj rozwinięte było wróżbiarstwo: z wątroby zwierząt (haruspicja), ze zjawisk niebieskich. Duże znaczenie w ich religii miała wiara w życie pozagrobowe. Od Greków przejęli Dionizosa. Z własnych bóstw etruskich najwybitniejsze są: Nortia – bogini losu, Mantus – bóg podziemnego świata, Lares – duchy opiekuńcze rodziny (nazwa ta i pojęcie przeszły do Rzymian). Niektórzy uważają, że etruskiego pochodzenia jest bóg przyrody Vertumnus, mimo iż jego imię jest wyraźnie starołacińskie. Ważną rolę pełniła trójca bóstw zwanych Tinia (odpowiednik Jowisza), Uni (czyli Junona) oraz Menrva (czyli Minerwa).

Sztuka Etrusków zawsze była pod silnym wpływem Fenicjan, Kartagińczyków, Greków, z którymi Etruskowie utrzymywali ciągłe stosunki. Przed świątyniami Etrusków były obszerne dziedzińce z rzadko rozstawionymi kolumnami. O domach etruskich dają pojęcie urny, mające postać domów. W grobowcach zachowało się bardzo dużo zabytków malarstwa ściennego. Najdawniejsze zabytki zdradzają wpływy greckie, z czasem sztuka Etrusków stawała się coraz oryginalniejsza i osiągnęła szczyt swej doskonałości. Obrazy na ścianach z tej epoki przedstawiają sceny z codziennego życia i kultu zmarłych. W sztuce Etruskom nie chodziło o naśladowanie natury, raczej tylko o wrażenia wzrokowe, dlatego też np. konie są niekiedy malowane na niebiesko. Wysoko stała sztuka stosowana. W grobowcach znaleziono piękne lustra z brązu oraz różne naczynia z brązu i złota, jak np. broń, trójnogi, świeczniki, kociołki itp. W sztukach plastycznych przeważnie używano gliny. Wielkie posągi z gliny umieszczano na sarkofagach a także w świątyniach. Z kamienia i marmuru pozostało po Etruskach niewiele rzeźb. W Jeziorze Trazymeńskim znaleziono posąg z brązu Aulusa Metiliusa, należący do najlepszych wzorów sztuki etruskiej. Jedynym znanym z imienia artystą etruskim był słynny rzeźbiarz Vulca, główny przedstawiciel szkoły rzeźbiarskiej w Wejach. Rzeźba etruska to oczywiście nie tylko dzieła mające zastosowanie do zdobienia grobowców. Tworzono także portrety w postaci stojących posągów (tzw. Arringatore, Mówca z III w. p.n.e.), figurki dekoracyjne (często o tematyce rodzajowej), wotywnie i sakralne zarówno z terakoty, jak i z brązu. Pod koniec VI w. p.n.e. większe posągi z brązu były odlewane metodą tzw. pustego odlewu. Malarstwo etruskie jest najlepiej zachowaną dziedziną sztuki etruskiej. Liczne freski figuralne zdobiły wnętrza grobowców. Najstarsze, pochodzące z VII i VI w. p.n.e. są w stylu orientalnym. Ich tematyka to sceny rodzajowe i z mitów greckich. Barwne malowidła z postaciami o zaznaczonym konturze i zróżnicowanej kolorystyce w zależności od płci (dla kobiet zarezerwowano barwę białą, dla mężczyzn brunatną).

Głównym materiałem używanym w budownictwie była cegła i drewno. Kamień stosowano przede wszystkim w budowlach obronnych, natomiast terakotę do ozdoby.

Główne ośrodki sztuki etruskiej to:

.....

.....

.....

.....

Rozwój cywilizacji etruskiej przypada na IX w. p.n.e. – I w. n.e.

O sztuce dowiadujemy się dzięki odkryciom grobowców.

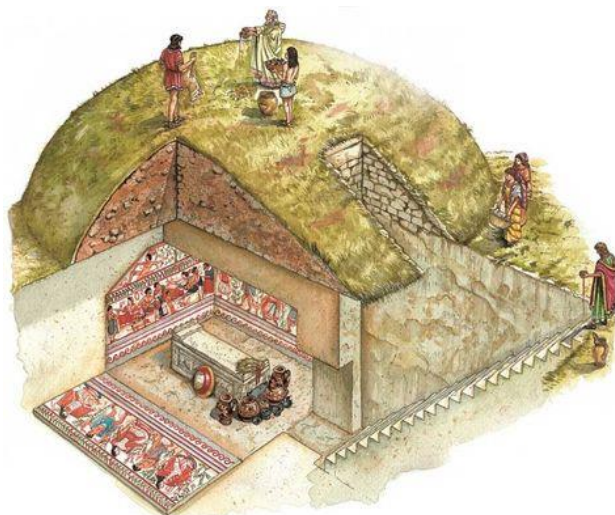

Tumulusy to

.....

.....

.....

Najlepiej zachowanymi etruskimi konstrukcjami architektonicznymi są grobowce. Na północy Etrurii dominowała forma grobu tolosowego, zbudowanego z bloków kamiennych, pod którymi umieszczano komorę grobową i dromos. Komory grobowe były często odbiciem wnętrza domu, bogato zdobione dekoracją rzeźbiarską i malarską. W VI i V w. p.n.e. malowidła podkreślały architekturę krypty. Farby nakładano na bloki wapienne lub warstwę tynku. Freski miały układ pasowy, w górnych partiach umieszczano figury dekoracyjne, przeważnie zwierzęta, niżej malowano sceny rodzajowe z przedstawieniem zmarłego. Wyposażenie komór grobowych również naśladowało wyposażenie domów mieszkalnych. Bardzo charakterystyczną formą urn etruskich są urny w kształcie domu i urny zwieńczone pokrywą z rzeźbioną głową zmarłego. Etruskowie do wykonywania rzeźb używali gliny (koroplastyka) i metalu (toreutyka), najczęściej brązu. Najstarsze z zachowanych to wykonane z brązu maski pośmiertne zakładane na urny z prochami z VIII-VII wieku

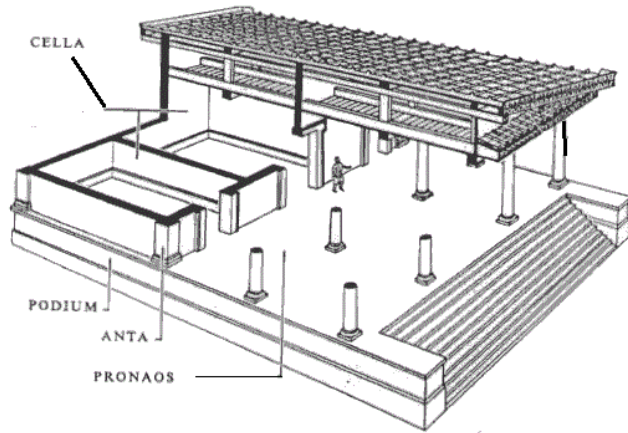
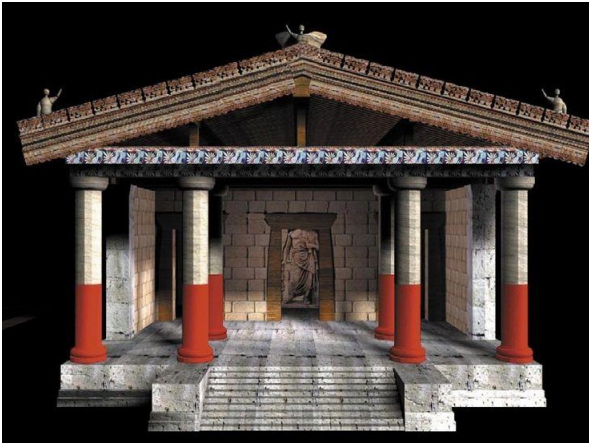
p.n.e. Późniejsze to głowy z terakoty występujące na pokrywach urn (kanopa) i wreszcie w VI-II w. p.n.e. całe postacie zmarłych na pokrywach urn i sarkofagach.

Portyk to

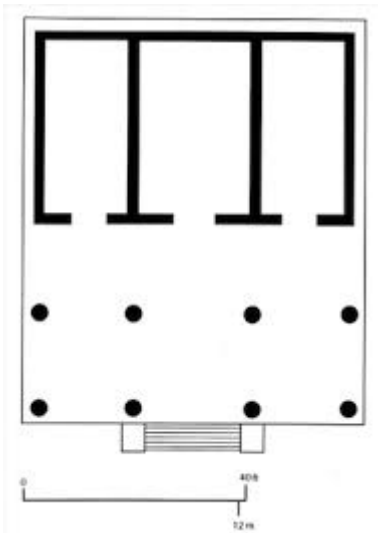
.....

.....

Wymień materiały, z których powstawały świątynie etruskie:

Wygląd świątyń znany m.in. dzięki pochodzącej z I w.p.n.e. książce rzymskiego architekta Witruwiusza zatytułowanej *De architectura*. W swoim dziele, dotyczącym starożytnej architektury, Witruwiusz szczegółowo opisał charakterystyczne elementy etruskich kaplic. Wiele wieków później jego teksty stały się inspiracją dla renesansowych twórców chcących powrócić do korzeni tokańskiej architektury, a także znaczącą informacją dla archeologów i historyków sztuki pragnących odtworzyć wygląd tamtych budowli.

Opisz plan świątyni:

.....

.....

.....

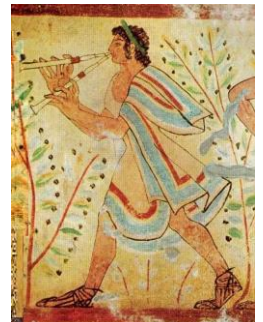
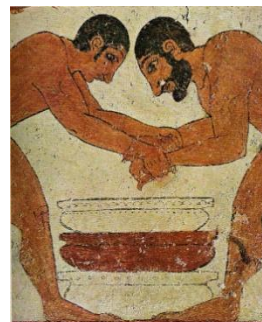
.....

.....

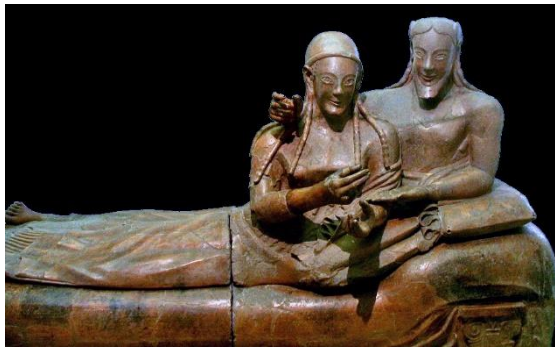
.....

.....

Podpisz sceny z grobowców etruskich

Sarkofag z Cerveteri

Małżonkowie zostali przedstawieni w scenie

Pierwotnie w rękach mogli trzymać:

a) mężczyzna:

b) kobieta:

Cechy tego dzieła

Wyjaśnij termin terakota

Arringatore

Jak nazywa się ukazana tu osoba?

Jaką techniką wykonano rzeźbę?

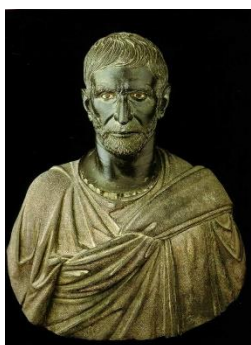
O czym mówi inskrypcja u dołu togi?

Wilczyca kapitolńska

Autor

Czas powstania

Brutus Kapitolński, IV/III w. p.n.e., brąz

Rzeźba ma 69 cm wysokości. Przedstawia realistycznie oddaną głowę męską o zindywidualizowanych rysach, umieszczoną obecnie na wykonanym w okresie renesansu popiersiu. Mężczyzna ma wydatne łuki brwiowe i orli nos, na jego twarzy widoczna jest powściągliwość (*gravitas*), stereotypowa cecha rzymskiego patrycjusza. Tradycyjnie uważa się głowę za portret Lucjusza Juniusza Brutusa, twórcy republiki rzymskiej, choć w rzeczywistości nie ma żadnych przesłanek do takiej identyfikacji.

Apollo z Wejów

- Autor
- Czas powstania
- Miejsce przeznaczenia
- Materiał
- Opisz cechy stylistyczne formy

.....

.....

Chimera z Arezzo

Chimera – ziejący ogniem potwór pochodzący z mitologii greckiej, dziecko Tyfona i Echidny. Przyjmuje się najczęściej, że miała głowę lwa, ciało kozy i ogon węża

- Czas powstania
- Materiał

Na prawej przedniej łapie chimery znajduje się inskrypcja TINSVCIL. Wskazuje to na to, że był obiekt wotywny poświęcony etruskiemu bóstwu Tinii.

Bucchero [bukkeru], ceramika etruska wyrabiana w VII-V wieku p.n.e. mająca kolor ciemnoszary, aż do czarnego, i silnie błyszczącą powierzchnię, uzyskane dzięki polerowaniu i specjalnej technice wypalania. Najpopularniejszymi formami były dzbany, amfory, misy, puchary. Ceramika bucchero była zdobiona dekoracją rytą lub reliefową, motywy roślinne, zwierzęce lub fantastyczne były umieszczane pasowo, najczęściej na brzuscu naczynia. W końcu V w. p.n.e. produkcja bucchero zanikła, nie mogąc sprostać konkurencji z ceramiką grecką.

Cista Ficoroni – pochodząca z IV wieku p.n.e. brązowa rzymska cista (pojemnik na przybory toaletowe).

Naczynie ma kształt cylindra, wspartego na trzech nóżkach (w tym jednej wykonanej już w czasach nowożytnych) w formie lwich łap, zwieńczonych reliefem w formie trzech postaci przedstawiających przypuszczalnie Heraklesa, Erosa i Jolaosa. Jego pokrywkę wieńczy natomiast grupa figuralna ukazująca Dionizosa w towarzystwie dwóch satyrów. Na pokrywce wyryta jest także inskrypcja opisująca okoliczności powstania naczynia: wykonał je w swoim rzymskim warsztacie Novios Plautios dla niejkiej Dindii Macolnii, która zamówiła je dla swojej córki. Cista została odnaleziona przed 1738 rokiem gdzieś między Palestriną i Labico, a następnie nabyta przez Francesco Ficoroniego. W 1745 roku Ficoroni przekazał zabytek rzymskiemu Museo Kircheriano, a w 1913 roku przeniesiono go do Narodowego Muzeum Etruskiego.

Na powierzchni naczynia wygrawerowana została scena przedstawiająca epizod z mitu o wyprawie Argonautów po złote runo: po przybyciu do kraju Bebryków żeglarze chcą zaczerpnąć wody ze źródła, zostają jednak wyzwani przez panującego tam króla Amykosa na pojedynek bokserski. Do walki stają Kastor i Polluks, którzy po odniesieniu zwycięstwa przywiązują pokonanego władcę do drzewa.

Brązowy model wątroby baraniej znaleziony w Piacenzy, ok. 150 roku p.n.e. Wryto na nim 52 imiona bóstw.

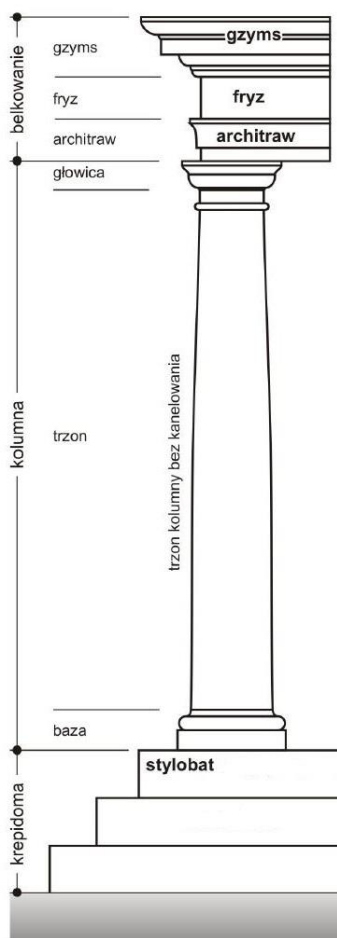

Rzymianie epoki augustiańskiej uważali Etrusków za największych wróżbiarzy. U etruskich haruspików i kapłanów zasięgano porady we wszystkich niemal dziedzinach życia, od spraw politycznych, jak wypowiedzenie wojny, zawarcie sojuszy lub lokalizacja kolonii, po sprawy jednostkowe, takie jak zawarcie ślubu, obsianie pola lub kupno prosiaka. Bogowie

etruscy musieli być bardzo kapryśni, lecz sądząc z rozbudowanych rytuałów, udawało się przekonać ich, by byli przychylni śmiertelnikom. Aby poznać wolę bogów czyniono wiele starań. Najbardziej znanymi technikami wróżenia była haruspicja - wróżenie z wnętrzości, głównie wątroby, zwierząt ofiarnych. Za pomocą specjalnych modeli, takich jak wątroba z Piacenzy, szukano na organach specjalnych obszarów, poświęconych określonym bogom. Wypukłości lub wklęsłości miały symbolizować zadowolenie lub gniew danego boga.

Toreutyka to

Porządek tokański:

Kolorem czerwonym zaznacz belkowanie, kolorem niebieskim - kolumnę.

Podaj trzy różnice w stosunku do porządku doryckiego

-
-
-

Opisz belkowanie porządku tokańskiego

.....
.....
.....
.....